

ЛІТЕРАТУРА:

1. Jugend 2010. Eine pragmatische Generation behauptet sich [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу: http://www.shell.de/home/content/deu/aboutshell/our_commitment/shell_youth_study/2010/.
2. Jugendliche und junge Erwachsene in Deutschland: Lebensverhältnisse, Werte und gesellschaftliche Beteiligung 12- bis 29-Jähriger / Martina Gille, Sabine Sardei-Biermann, Wolfgang Gaiser, Johann Rijke. – VS Verlag, 2006. – 318 с.
3. Statistisches Bundesamt Deutschland // <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Navigation/Statistics/Bevoelkerung/Bevoelkerung.psm1>
4. Statistisches Bundesamt Deutschland[Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Navigation/Statistics/Bevoelkerung/Bevoelkerung.psm1>
5. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / [наук. ред. Е.М.Лібанова]. – К., 2010. – 248 с.
6. Україна у цифрах 2010: [статистичний збірник / ред. Осауленко О.Г.]. – К., 2011. – 252 с.

Попов А.А.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОЙ НЕМЕЦКОЙ И УКРАИНСКОЙ МОЛОДЁЖИ

В статье совершено социльно-демографический сравнительный анализ украинской и немецкой молодежи, определены особенности получения молодыми людьми образования, их трудоустройства. Кроме этого, проанализировано заинтересованность молодёжи обеих стран политикой и отношения к основным социальным институтам.

Ключевые слова: молодёжь, Германия, социально-демографическая характеристика, социально-педагогическая работа с молодёжью.

Popov O.A.

COMPARATIVE SOCIAL-DEMOGRAPHICAL CHARACTERISTIC OF PRESENT-DAY UKRAINIAN AND GERMAN YOUTH

Social-demographical comparative analysis of ukrainian and german youth is carried out in the article. Besides of that the peculiarities of their education and employment, their political interests and attitudes towards main social institutes are defined.

Key words: youth, Germany, social-demographical characteristic, social-pedagogical work with youth.

УДК 378

Султанова Н.В.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПЕДАГОГА

У статті проаналізовано погляди зарубіжних мислителів, освітніх діячів та педагогів щодо професійної етики педагога. Розкрито ідеологічні особливості педагогічної етики, форми її прояву та методологію етико-педагогічної взаємодії.

Ключові слова: професійна етика педагога, формування етичного світогляду, норми педагогічної етики, моральність.

Реаліями сьогодення в Україні виступають процеси глобалізації, демократизації, урізноманітнення видів діяльності людей, швидке впровадження наукових відкриттів у вигляді сучасних, в тому числі й педагогічних, технологій. Визначені умови актуалізують роль професійної етики у виборі педагогічної поведінки, спрямованості професійної діяльності педагога. Під час вирішення педагогічних ситуацій, розв'язання конфліктів для педагогів стає недостатнім пояснювати власні дії та вчинки лише загальноприйнятими

етичними правилами й нормами, стандартами, ідеологічними чи іншої природи догмами або регламентом. Зараз усе більше виникає професійних ситуацій, які потребують від педагога вміння взяти на себе відповідальність, прийняти рішення згідно норм педагогічної етики, зробити адекватний вибір професійного вчинку. За таких умов надзвичайної актуальності набуватиме професійна етика педагога.

Мета статті полягає у розкритті специфіки професійної етики з точки зору різних наукових та теоретичних поглядів зарубіжних мислителів, освітніх діячів та педагогів.

Аналіз низки наукових праць стосовно питання формування професійної етики педагога зумовлює її систематизацію відповідно до різних аспектів цієї проблеми, які досліджувалися у різні роки. Так, сутність і зміст поняття моралі досліджували В.С. Біблер, В. Вічев, О.Г. Дробницький, В.П. Іванов, В.П. Козловський, Н.Н. Крутов, О.Н. Крутова, В.А. Малахова, А.П. Назаретян, Л.І. Рувинський, А.П. Скрипник, В.А. Сластьонін, В.М. Соколов, В.О. Сухомлинський, А.І. Титаренко, К.Д. Ушинський; проблему моралі у професійній діяльності вчителя розкрито в працях сучасних науковців І.Д. Беха, В.М. Гриньової, І.А. Зязюна, О.М. Пехоти, В.В. Радула, О.Я. Савченко; зарубіжних дослідників Р. Бернса, Т. Грегори, Л. Кольберга, А. Маслоу, К. Роджерса, Дж. Равена; формування моральних якостей особистості у процесі діяльності, спілкування і вчинках – К.А. Абульханова, М.М. Бахтін, Т.Н. Березіна, Л.С. Виготський, Л.Н. Коган, О.М. Леонт'єв, О.О. Леонт'єв, В.А. Роменць, С.Л. Рубін штейн; проблема професійної етики педагога аналізується в працях І.І. Чернокозова, В.І. Писаренко, І.Я. Писаренко, В.І. Андреевої, І.А. Зазюн та ін.

Безумовно, проблема морального вдосконалення вчителів цікавила й представників античних часів. Так, серед відомих просвітителів, науковців, педагогів у різні часи світової історії слід виокремити таких мислителів, як Аристотель, Сократ, М.Ф. Квінтіліан; представників класичної філософії – Г. Гегель, Й. Кант; видатних зарубіжних мислителів й педагогів – Й. Герbart, Д. Локк, Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці та багато інших.

Педагогічна етика, залежно від різних наукових точок зору стосовно її дослідження, має різні підходи до її сутності, змісту та особливостей.

Як предмет філософського пізнання, вона вивчає особливості педагогічної моралі, обґрунтовує й з'ясовує специфіку реалізації принципів загальної моралі у сфері педагогічної праці, розкриває її функції, категорії, а також вивчає зміст моральної діяльності педагога загалом, охоплюючи моральні взаємини в педагогічному середовищі.

Л.М.Архангельський зазначив, що професійна етика вчителя визначається як теорія, що поєднує мораль з педагогікою, а подальший розвиток професійної етики передбачає зближення етики з педагогікою [2].

Змістовне наповнення, форма прояву педагогічної етики, специфіка застосування певних її методів, в залежності від історичного часу, в контексті різних наукових та теоретичних поглядів, що формувалися протягом тривалого історичного періоду, мають певні авторські ідеологічні особливості.

Замітимо, що теоретичне обґрунтування проблеми професійної етики педагога потребує насамперед визначення базового поняття, а саме “етики” та, відповідно, здійснення ретроспективного аналізу її розвитку в контексті професійної діяльності вчителів.

Етика – найдавніша галузь людського знання. Це наука про мораль: її природу, сутність, специфіку, роль і місце в розвитку людини. Мораль або моральність є предметом дослідження етики. Вона виникає й розвивається під час життєдіяльності людей як спосіб міжлюдських відносин [3].

Особливість таких моральних відносин полягає в тому, що в них суспільна сутність людини виражена в потребі співпричетності з іншими людьми; вони реалізуються безпосередньо у ставленні до них. Тому ще з часів Аристотеля моральні відносини виокремлюються в їхній своєрідності як міжлюдські, визначаються як відносини безпосередньо між людьми, на відміну від виробничих, правових тощо, в яких ставлення

людини до інших людей і до суспільства опосередковане виробництвом продукту, законом [3].

Етика перебуває в тісних взаємозв'язках з іншими науками. Вона взаємодіє з психологією, історією, культурологією, педагогікою.

Білоруські дослідники проблем етики педагога В.Н. Наумчик та Є.А. Савченко визначали “педагогічну етику як професійну”. У своїй праці вчені зазначають: “Педагогічна етика виступає як професійна етика. Предметом професійної етики є професійна мораль, її специфіка, умови, формування, закономірності її розвитку в конкретних історичних умовах. Професійна мораль є конкретизацією загальних моральних принципів стосовно певного виду професійної діяльності [4]”.

За ствердженням А.А. Гусейнова, головним завданням професійної етики є мінімізація сподівань відступлення від спільних принципів шляхом успішного функціонування як професійної діяльності, так й окремих конкретних професій.

Професійна етика – це вчення про професійну мораль, яка конкретизує загальні моральні норми й оцінки, які визначають ставлення людини до своїх професійних обов'язків, а опосередковано – до людей, з якими вона взаємодіє відповідно до свого фаху і до суспільства загалом.

Л.М. Архангельський у своїх дослідженнях звертає увагу на професійно-етичні норми. Він вважає, що професійна етика повинна забезпечувати гуманність у сфері професійних відношень. На його думку, вона являє собою сукупність особливих норм, що практично регулюють професійні відношення [2]. Заслугує на увагу дослідження професійної етики педагога, здійснене І.І. Чернокозовим. На його думку, професійна етика розглядає систему моральних цінностей, що складають основний зміст педагогіки співпраці. Під “співпрацею” вчений розуміє взаємовідносини не тільки з учнями та вихованцями, а й іншими учасниками навчально-виховного процесу – батьками, колегами, колективом вчителів й учнів, адміністрацією й т. п. [8, с.7].

Професійна етика кожного з точки зору сучасних дослідників та перелічених вище античних філософів та мислителів формує свій предмет, наділяючи його певними характеристиками та ідеологічними особливостями. Це вимагає здійснення ретроспективного аналізу розвитку професійної етики педагога з метою виявлення концептуального змістовного ядра самої науки.

Слід зазначити, що виникнення етики як терміну та як систематизованої дисципліни пов'язане з ім'ям Аристотеля, хоча етичні передумови характерні й для філософії досократівського періоду.

Етика існувала за часів Геракліта й Демокрита у вигляді ряду моральних узагальнень, що були у тісному взаємозв'язку з їх метафізичними поглядами та мали відображення в практичній діяльності навіть вихователів.

Демокрит (460 – 370 рр. до н. е.) висував ідею про необхідність виховувати дітей відповідно їх природі; про використання дитячої зацікавленості як опори для навчання; про перевагу засобів переконання перед засобами примусу; про шкоду негативних прикладів, оскільки “постійне спілкування з дурнями формує дурні задатки”. Виховання дітей він вважав справою ризику. Адже у випадку успіху остання придбана ціною великої праці, а у випадку неуспіху горе незрівняне ні з яким іншим [8, с. 10].

Підтверджують факт існування правил моральної поведінки й філософські погляди Піфагора (VI ст. до н. е.). Зокрема, він практикував зведення правил моральної поведінки до образних висловлювань: “Не ходи по дорозі” (означало: не слід необдуманно наслідувати судження натовпу), “Поважай закон” (означало: шануй батьків, будь стриманим і небагатослівним) [7, с. 31].

Сократа (470/469–399 рр. до н.е.), аналізуючи проблемне коло філософської етики обґрунтував необхідність існування безумовних моральних принципів. Основну мету освіти філософ убачав у моральному самовдосконаленні дитини. Моральну діяльність філософ розглядав з точки зору її практичної значущості або доцільності. На його думку, людина діє

правильно, якщо вона досягає поставленої мети, а дія ця буде морально цінною за умовою правильного пізнання людиною добра [4].

Старогрецький філософ Платон (427-347 рр. до н. е.) підтримав ідею Сократа щодо тотожності знань та мудрості. Вся філософія Платона по суті представляє етику. У моральному вихованні основним уважав зміцнення добрих начал душі. Він уважав, що виховання і навчання повинно починатися з найперших років і продовжуються до кінця життя. До особи вчителя Платон висовує певні вимоги, дає практичні поради: "...Раджу ще всього більш остерігатися, щоб дитина не зненавиділа учіння, яке полюбити ще не мала часу... Учіння повинно бути для неї забавою; треба заохочувати її то проханнями, то похвалами, доводити її до того, щоб вона раділа, коли що-небудь вивчить, і заздрила, коли почнуть учити іншого, якщо сама надумає полінуватися; щоб змагалась в успіхах зі своїми однолітками і часто вважала себе переможцем; для цього не зайві і нагороди, які для цього віку бувають принагідні" [8, с. 10]. Платон уважав найголовнішим завданням для вчителя – це вивчення здібностей і інтересів дітей з метою їх подальшого розвитку, а для цього він повинен стати для них "особливим другом".

Філософія Платона є історичним прологом розвитку професійної етики педагога як науки, якщо не взагалі, то в основних її моментах.

Взагалі, термін "етика" вперше використав Аристотель (384-322 рр. до н. е.) у назві своїх творів: "Нікомахова етика", "Евдемова етика" та "Велика етика". Аристотель досліджував етику в трьох її вимірах: в етичних книгах, етичній практиці та з точки зору етичної теорії.

Термін "етичний" походить від слова "етос", яке у перекладі означає звичне місце, звички, характер, звичай. Цим терміном Аристотель називав певний набір індивідуальних особистісних якостей, відповідних певним звичним формам суспільної поведінки. Саме ці якості філософ уважав змістовним ядром етики.

Вагоме значення у своїх етичних дослідженнях учений приділяв саме вихованню підростаючого покоління. Він уважав це справою державної значущості [8, с. 10].

У давні часи етикою позначали життєву мудрість, "практичні" знання про щастя та засоби його досягнення. Етика – це вчення про мораль, про якості людини, що необхідні їй в першу чергу в суспільному житті, а потім й в особистому. Вона досліджує поведінку й образ життя певної людини. Але Аристотель завжди розглядає й досліджує цей образ у контексті суспільної діяльності. Для філософа людина має суспільно-політичний характер. Тому етика Аристотеля пов'язана та залежить від головних завдань держави [3; 4].

Аристотель у своєму творі "Афінська політика" розглядає ритуал вибору з кола афінян учителів. Він описує критерії й функції діяльності вчителів, а також притаманні представникам цієї діяльності, особистісні моральні якості. До людей, які обиралися в якості вихователів або вчителів висувалися вимоги, що регламентували їх діяльність, поведінку та поступки по відношенню як до суспільства, так й до вихованців. Факт виборності вчителів говорить про певні їх зобов'язання у контексті виховання добродійного громадянина й свідчить про велику суспільну значущість.

Етика завжди займала особливе значення в трактатах класиків німецької філософії. Яскравим прикладом стала й етична концепція І. Канта. Його етика була квінтесенцією філософії моралі нового часу.

У центрі критичної етики Канта перебуває навчання про моральність [1]. Мета цього навчання – відокремлення у моральній діяльності всього того, що не є розумом або взагалі не пов'язане з природою розуму. Філософ уважав, що основний принцип моральності полягає у "добрій волі" по відношенню до дотримання моральних законів, які в свою чергу, повинні відрізнятись абсолютною всезагальністю та відповідати принципам загального законодавства. Моральною цінністю Кант уважав "людську особистість".

Проте, специфіка етики Канта характеризується й парадоксальністю його концепції, – хоча вона й направлена на досягнення людиною моральної досконалості, але досягти її в цьому світі майже неможливо.

Диференціація моральних переконань древніх філософів зумовила необхідність виокремлення певних професійних областей етики, які відображали специфічні особливості кожної з них, – педагогічної, лікарської, службової, військової, наукової та інші.

Проблемами педагогічної етики опікувалися філософи ще давніх часів. З появою педагогічної діяльності, необхідність виникнення якої обумовлена соціально-економічними передумовами, пов'язано зародження саме педагогічної етики.

З накопиченням певного багажу знань та досвіду з'явилась нагальна необхідність передавати його іншим поколінням. Така потреба в суспільно-необхідній діяльності обумовила появу системи освіти, якістю якої визначалась певними нормами педагогічної діяльності, в тому числі й етичними.

Педагогічна діяльність виникла на певному етапі історичного розвитку суспільства. Так, наприклад за часи існування первісного суспільства ніхто окремо не займався вихованням дітей. Вони розвивалися й набували необхідні їм у житті знання та трудові навички під час суспільної діяльності. Під час накопичення досвіду, розширювалися та поглиблювалися знання, трудові навички ставали складнішими з точки зору їх самостійного опанування. З'явилась необхідність їх систематизації та розробки організаційних форм навчання й виховання дітей. Це вимагало залучення до процесу навчання більш досвідчених людей, до яких пред'являлися певні вимоги: досконале володіння навичками та знаннями, які вони передавали вихованцям; знання релігійних та народних обрядів; основ морального буття та ін. Спочатку вимоги педагогічної етики відображались у приказках, прислів'ях. Проте пізніше моральний аспект педагогічної діяльності знайшов своє відображення в спеціальній педагогічній літературі.

Марк Фабій Квінтіліан (42-118 рр. н.е.), відомий римський учений, займався проблемою моральних якостей педагога та їх значення в педагогічному процесі. У своєму творі "Про виховання оратора" М. Квінтіліан писав, що вихователь повинен бути тактичним, стриманим, знати міру похвал й покарань, бути прикладом для морального наслідування вихованців. У його педагогічному творі можна знайти окремі висловлення стосовно етики педагога. Філософ розглянув та теоретично обґрунтував професійні вимоги до педагога з урахуванням специфіки педагогічного процесу. Він попереджував учителя від використання примусу й орієнтував його на застосування позитивних відчуттів. Навчання для дитини, уважав Квінтіліан, повинно бути забавним; треба заохочувати його то просьбами, то похвалами; дитина повинна радіти, коли чогось навчиться, й заздрить, коли почнуть навчати іншого.

Висловлення Квінтіліана стосовно педагогічних вимог носять загальнолюдський характер. Вони свідчать про важливість урахування вихователем норм педагогічної етики, починаючи з самого початку розвитку освітньої системи [8, с. 11].

Система рицарського виховання також не була винятком у питанні становлення педагогічної етики. Метою рицарського виховання було формування доблесного воїна, здатного до самопожертви, відданості високій ідеї та одночасно особистій свободі [4, с. 53]. Майбутні пажі й зброєносці зобов'язувалися засвоїти "основні засади любові, війни і релігії". "Засади любові – це ввічливість, доброта, щиросердність, знання етикету, шляхетні манери і мова, вміння складати вірші, стриманість у гніві, їжі та ін."

В епоху Середньовіччя простежується незацікавленість питаннями педагогічної етики. Теоретичним підґрунтям навчальної діяльності й основним змістом була релігія, яка й визначала змістовну спрямованість майже всіх дисциплін. Головна мета виховання полягала у спасінні душі. Основою виховання визначалося Боже начало [4, с. 50]. Процес навчання регламентувався засобами тілесних покарань та суворої дисципліни. Особистість вихованців пригнічувалась, а головними принципами навчання вважались слухняність й працьовитість. Для виховання моральних якостей застосовувались тілесні покарання як в школах, так й вдома. Але ж разом з тим у цей період продовжувалися формуватися передумови професійної підготовки вчителів. При університетах створювалися спеціальні заклади, в яких

готували майбутніх вчителів до навчання дітей, ефективність якого залежала від строгості й суворості по відношенню до вихованців.

Критичне ставлення до середньовічних принципів навчання простежується у творах гуманістів епохи Відродження Ф. Рабле (1494-1553), М. Монтень (1533-1592), Еразм Роттердамський (1446-1538), Т. Мор (1478-1535). І хоча питання педагогічної етики в їх здобутках простежуються не першочергово, не можна не помітити критику стосовно схоластичної школи та антигуманізм по відношенню до вихованців [8]. Саме у цей період відбувається становлення гуманістичної педагогіки на засадах педагогічної етики. Виховний процес спрямовується на формування почуття громадянськості; проголошується культ життєрадісної людини [4, с. 58].

Вагомий внесок у розвиток педагогічної етики зробив видатний гуманіст Е. Роттердамський (1466/69 –1538). Філософ проголошував ідеї розуміння праці як критерію моральності, єдність методів виховання дівчаток і хлопчиків, визначення мети освіти як формування почуття морального обов'язку та релігійної слухняності. Е. Роттердамський був противником фізичних покарань. Найбільш ефективними прийомами виховання вважав повчання й повторення.

Видатний французький мислитель Мішель Монтень (1533-1592 рр.) у своїй праці “Досліди” розглядає людину як вищу цінність. Досліджуючи проблему взаємовідношень вчителя з учнями, М. Монтень великого значення надавав особистісним якостям учителя, серед яких ум і моральність уважав найціннішою ніж його вченість.

Таким чином, зростання ролі морального виховання дітей, зменшення впливу церкви на школу, врахування вікових й особистісних особливостей дитини в епоху Відродження мали значний вплив на подальший розвиток педагогічної етики, особливості й специфіку її формування.

Я. А. Коменський (1592–1670), чеський педагог Нового часу, вагоме значення в результативності педагогічної справи приділяв етиці взаємовідносин вчителя з учнями. Вся філософія великого реформатора була пронизана вірою у всемогутню силу освіти та посідала гідне місце в боротьбі проти норм, що були прийняті в середньовічній освіті та вихованні. Філософ-гуманіст підбив підсумки розвитку педагогічної думки XV та XVI ст. і заклав фундаментальну основу сучасної дидактики, створивши систему педагогічної освіти, обумовлену в тому числі й правилами моральної взаємодії вчителя з вихованцями у процесі навчальної діяльності. Чеський педагог виробив ідеал учителя-гуманіста та вважав вчительську професію чудовою, “вище за яку нічого не немає на землі”. Взагалі, принципи педагогічної етики простежуються у всіх його творах. Головним завданням школи педагог вважав формування етичних якостей вихованців і гуманних відносин з ними. Великого значення Коменський приділяв й у “Великій дидактиці” моральним відносинам вчителя з учнями. Автор негативно й критично висловлюється з приводу таких учителів, які цураються учнів або нешанобливо ставляться до них. Він радив учителям доброзичливо відноситися до учнів, учити їх легко й радісно, “щоб напій науки проковтував без побоїв, без криків, без насильства, без відрази, словом, привітно й приємно, ...якщо вчителі відноситимуться до учнів з любов'ю, тоді вони легко завоюють їх серце так, що дітям приємніше перебувати в школі, ніж удома [5]”.

Найголовнішими шляхами реалізації поставлених завдань у системі морального виховання він вважає навчання, життєву практику й діяльність людини. “Хороше навчання, – на думку Я.А. Коменського, – є одним з найважливіших шляхів, що ведуть до здійснення завдань морального виховання”.

Англійський філософ, мислитель Джон Локк (1632-1704 р. р.) також опікувався у своїй професійній діяльності питаннями морального виховання дітей та проблемою відносин учителя з вихованцями на основі педагогічної етики.

У вихованні дітей вагоме значення Дж. Локк приділяв прикладу вчителя. “Його власне поведження, – писав він, – не повинне розходитися з його приписаннями... Дурні

приклади, безсумнівно діють сильніше гарних правил, і тому він повинен завжди ретельно оберігати свого вихованця від впливу дурних прикладів...[8, с. 14]”.

Ідеального вихователя, що “ліпить дитину по своєму образу й подоби” зобразив у своїй педагогічній творчості французький гуманіст Жан-Жак Руссо (1712-1778 р. р.) . Філософ і педагог-реформатор надавав великого значення професійній етиці педагога, вважаючи, що школа й вихователі “заражені пороками й можуть лише спотворити прекрасну від народження душу дитини”. На думку Ж.-Ж. Руссо, вчитель повинен відповідати високому соціальному положенню в суспільстві, а інколи навіть, “у моральному відношенні стояти вище суспільства”. Вихователь повинен спонукати до вироблення у дитини добрих почуттів, добрих суджень, доброї волі; виховувати дитину через любов до неї [8].

Дені Дідро (1713-1784), видатний французький філософ, у своїх працях вагоме значення у відносинах з учнями та навчальному процесі взагалі приділяє етичним якостям учителя. Мислитель висуває етичні вимоги до особи вчителя. Д. Дідро радив учителю будувати взаємовідносини з учнями на засадах гуманістичного підходу та враховувати під час виховання та навчання вікові та індивідуальні особливості: “Замість того щоб підкреслювати перевагу своїх знань, розумно вдавати, що сам вчишся і працюєш разом з підручниками; саме так найлегше ознайомити учнів з мистецтвом пояснення”. Д. Дідро стверджував, що виховання “може все”, а вчитель, на думку філософа, повинен бути обізнаний, глибоко знати свій предмет, викладати з душевною та чутливою теплотою [4].

Достатньо високі етичні вимоги до вчителя висував філософ-матеріаліст Клод Адріан Гельвецій (1715–1771), вважаючи, що він або вихователь повинен бути високоосвіченим і високоморальним, справедливим й вимогливим, володіти у широкому аспекті педагогічними знаннями й постійно вдосконалювати методи навчання [4, с. 97].

Прогресивний мислитель, видатний педагог і публіцист Йоганн Генріх Песталоцці (1746-1827 р. н.) у своїй педагогічній концепції був послідовником Ж.-Ж. Руссо. Він зміцнив значення професійної етики в діяльності педагога. Педагог-мислитель уважав, що вихователь повинен уміти в будь-якій дитині, навіть фізично й духовно неповноцінній, виявити позитивні якості особистості, розвиваючи які можна підготувати дитину до подальшого дорослого життя. Приблизшуючи значення моральності в професійній діяльності вчителя, філософ був переконаний, що любов до дітей сама по собі може вирішити всі проблеми виховання.

Гуманістичні ідеї Й.Г. Песталоцці мали вагоме значення у подальшому розвитку педагогічної етики.

Педагогічні погляди представників німецької освітньої школи стосовно професійної діяльності вчителів відрізняються від концепцій вищеперелічених видатних діячів конкретизацією вимог до вчителя й критичним ставленням до асоціального виховання.

Значення професійної етики у становленні її як науки намагався обґрунтувати філософ, німецький педагог Йоган Фрідріх Герbart. Мету виховання він убачав у підготовці добродійної моральної людини, яка досягається завдяки гармонії між усвідомленими індивідом етичними ідеями та його волею [4, с. 111].

Філософом було сформульовано етичні вимоги до особистості вчителя, з метою успішної реалізації цих завдань. Й.Ф. Герbart був переконаний у необхідності володіння вчителем педагогічним тактом, від якого залежав його авторитет, вміння володіти ситуацією та впливати на виховний процес: “...вихователь повинен підготувати не стільки свої майбутні дії з різного приводу, скільки себе самого, свою душу, голову і серце до правильного відчуття, збагнення, відчуження оцінки явищ, що чекають на нього, і положення, в яке він буде поставлений...[3; 4]”.

Велике значення ролі професійної етики педагога у процесі навчання, формування особистості дитини, виховання громадянина приділяв видатний німецький педагог Фрідріх Вільгельм Дістервег (1790-1866). Моральні якості особистості дитини, які вчитель покликаний розвивати, він повинен спочатку розвинути в собі; а рівень морального розвитку

вчителя повинен бути вище середнього. Вчителя Ф.В. Дістервег уважав тією особою, завдяки якій людство рухається вперед.

Засновник Вальдорфської педагогіки, німецький філософ і педагог Рудольф Штайнер (1861-1925) великого значення, також, як і його попередники, приділив діяльності вчителя, його етичним взаємовідносинам з учнями та моральним й особистісним якостям. Р. Штайнер порівняв учителя з пастором, який освячує життєвий шлях учня. У процесі виховання педагог повинен покладатися на свій авторитет, і тільки особистим прикладом демонструвати учневі красу й істину, розвиваючи природну потребу знаходити задоволення в добрі й заперечувати зло [3].

Переконання будувати навчально-виховний процес на етичних засадах було характерним для гуманістичної концепції італійського педагога Марії Монтесорі (1870-1952). Учитель, на її думку, повинен мати певні професійні та етичні якості, вміти служити їй за законами вищої справедливості; бути порадиником для дитини, джерелом знань; сприяти саморозвитку учневі та самореалізації, відповідно індивідуальним віковим особливостям дитини та згідно нормам педагогічної етики.

Таким чином, у ході ретроспективного аналізу прогресивних, реформаторських, гуманістичних та інших поглядів видатних зарубіжних діячів з філософії та педагогічної освіти, ми можемо зробити висновки, що в будь-якому періоді суспільного розвитку основними функціями педагогічної етики є координування та регламентація професійної діяльності вчителя відповідно до тих моральних норм і принципів, які прийняті даним суспільством та відображають його інтереси. Педагогічна етика та відповідні їй моральні норми професійної діяльності не тільки містять правила відповідної поведінки вчителя, вони ще й визначають особистісні моральні якості педагога, які так необхідні для адекватного морального поведіння фахівця, тому що, як зазначає Г.П. Медведєва, з точки зору моралі можуть розглядатися й оцінюватися не тільки дії й поступки, але й мотиви діяльності, цілі, засоби й, навіть, намагання.

Теоретичне обґрунтування зазначеної проблеми актуалізує необхідність її подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев В.И. Педагогическая этика: спецкурс для нравственного саморазвития. – Казань: Центр инновационных технологий, 2002. – 272 с.
2. Архангельский Л.М. О профессиональной этике учителя. – Свердловск, 1963. – 221 с.
3. Этика: Навч. посібник / Т.Г.Аболіна, В.В.Єфименко, О.М.Лінчук та ін. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
4. Этика педагога: учеб.-метод. пособие / В.Н. Наумчик, Е.А. Савченко. – Минск, 1999. – 216 с.
5. Коменский Я.А. Законы хорошо организованной школы. Избр. пед. соч. в 2-х т. – М.: Педагогика, 1982. – Т.1. – 656 с.
6. Писаренко В.И. Писаренко И.Я. Педагогическая этика. – Минск: Нар.Асвета, 1977. – 256 с.
7. Троцко Г.В. та ін. Історія педагогіки. – Харків, 2008. – 545 с.
8. Чернокозов И.И. Профессиональная этика учителя. 2-е изд. доп. – К.: Рад. школа, 1988. – 224 с.

Султанова Н.В.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РАЗВИТТЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ЕТИКИ ПЕДАГОГА

В статтє проаналізовані взгляди зарубєжних філософів, педагогів на розвиттє професіональної етики. Рассмотрены идеологические особенности педагогической этики, формы проявления и методология этического и педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: профессиональная этика педагога, формирование этического мировоззрения, нормы педагогической этики, моральность.

*THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL ETHICS OF THE
TEACHER*

In the article sights of foreign philosophers, teachers at professional ethics development are analysed. Ideological features of pedagogical ethics, the form of display and methodology of ethical and pedagogical interaction are considered.

Key words: professional ethics of the teacher, formation of ethical outlook, norm of pedagogical ethics, morality.

УДК 37.013.42

Тименко В. М.

***ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ДЛЯ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ
В НІМЕЧЧИНІ***

У статті висвітлено особливості системи освіти майбутніх вихователів для дитячих будинків сімейного типу в Німеччині, аналізується зміст навчальних програм, а також особливості формування професійної компетентності майбутніх вихователів.

Ключові слова: комунікативна педагогіка, професійна підготовка, вихователь дитячого будинку, навчальна програма.

Соціальний розвиток ФРН, починаючи з середини 60-х років ХХ століття, був спрямований на створення суспільства високої продуктивності праці, що ґрунтується на кооперації всіх суспільних класів і груп. Упровадження в життя цієї політичної концепції мало вагоме економічне підґрунтя: переважна більшість населення дістала достатнє матеріальне забезпечення, в країні були відсутні різкі розбіжності у матеріальному добробуті населення, ФРН увійшла до числа найрозвиненіших світових держав.

За такої ситуації виховання й навчання як чинники соціального перетворення набули не лише вагомшого значення, але й нового характеру: виховання почали здійснювати на основі педагогічної взаємодії. Державне замовлення педагогічній науці полягало у розробці і реалізації концепції “соціального навчання”. Перед навчально-виховними закладами ставилося завдання забезпечити оптимальний безконфліктний розвиток особистості, сформувати у неї уміння налагодження позитивних взаємовідносин у соціальній групі.

У новій політичній атмосфері почали розвиватися нові філософські вчення, педагогічні концепції, які спрямовувалися на налагодження діалогу культур, комунікацію, толерантність. На передній план виходить філософія спілкування і комунікативна педагогіка. Це пояснюється тим, що одна з основних функцій спілкування полягає у подоланні обмеженості індивідуального досвіду і наданні індивіду можливості засвоїти досвід, вироблений іншими, з метою збагачення власного досвіду. Процес виховання, що здійснюється на основі спілкування, пов’язується з духовним збагаченням, воно стає інструментом культури, що сприяє формуванню ціннісної свідомості індивіда, його відношенню до інших і до самого себе. Спілкування виступає стрижневою системостворюючою категорією комунікативної педагогіки.

У комунікативній педагогіці перевага віддається активним методам навчання: дискусії, драматизації, обговоренню проблем даного навчального закладу, проблемам середовища і суспільства, питанням моралі і етики. Вагомого значення в комунікативній педагогіці надається вирішенню питань створення культурного клімату свого освітньо-виховного закладу, зумовленого передусім новим стилем спілкування і комунікації між учнями та представниками педагогічного персоналу. Новий стиль спілкування визначається переважно аргументацією, домовленістю, критичними зауваженнями, відкритістю. Новий